

## ЗБЕРЕЖЕННЯ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ СІМ'Ї В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Єдина цінність життя – це сім'я.  
Коли загине сім'я, загине і світ.  
Покажи свою любов передусім у своїй сім'ї...  
Коли зруйнується сім'я – буде зруйновано все.  
(Паїсій Афонський)*

Зараз сім'я переживає важкі часи, і не тільки в Україні, але й в усьому світі. В Англії, наприклад, 50 % сімей живуть розлученими. Сім'я відчуває особливий тиск світу. І чи не наймогутніший тиск на сім'ю здійснюється в результаті глобалізаційних процесів, що крок за кроком ведуть до руйнації устрою, традицій сім'ї. Це виявляється як на духовному, так і на побутовому рівні. Глобалізацію можна розглядати з різних точок зору [1, 57]. Глобалізація як факт взаємозалежності і об'єднання промислових сил в планетарному масштабі, всезагальній інформаційній співвіднесеності всіх куточків планети, обговорення загальнолюдських екологічних, культурних і політичних програм на таких форумах народів, як ООН – необхідна і невідворотна вимога сучасного рівня розвитку цивілізації на нашій планеті. Але тенденція до глобалізації використовується і по-іншому. На землі існує немало агресивних політичних сил, що бажають використовувати лозунг глобалізації для реалізації своїх корисливих, антидемократичних, антинародних цілей для встановлення тоталітарних режимів і світового панування. В Україні надто швидка трансформація політичної, економічної та соціальної сфери життя спричинили глибоку соціально-економічну кризу, а непристосованість основної маси населення до нових умов життя і різке падіння рівня життя призвели до погіршення стану здоров'я населення, зниження його кількості і деградацію сучасної сім'ї.

Виклик глобалізації потребує від сучасного суспільства гідної відповіді, що ґрунтується на турботі про збереження мирного і гідного життя для всіх людей в поєднанні з цілеспрямованістю до їхньої духовної досконалості. Окрім того, необхідно досягнути такого рівня порозуміння між людьми і Богом, за якого б виключалося пригнічення національної волі, економічної, інформаційної, а головне – духовної взаємодії [2, 34].

Ми ж бачимо, що відсторонення людей від віри призвело до того, що люди порушують одну з перших заповідей Божих, лукавий сіє розбрат у стосунках між ближніми. Ми сприяємо цьому, коли забуваємо, що закони, які дав Господь, мають виконуватися людиною. Тільки людина духовна може правильно будувати відносини з іншою людиною, виховувати своїх дітей. Виховати християнина може тільки християнин. І суть православного виховання полягає в тому, що батьки повинні, передусім, виховувати себе. В основі християнського виховання лежить християнське життя – батька і матері. Тобто, виховання дітей – це створення умов, в яких би народилося, процвітало, примножувалося духо-

вне життя дитини.

Треба робити все, щоб залишити дітям багатство благочестя, яке супроводжує нас і після смерті, і може принести велику користь не тільки тут, але і там. Будьмо слухняні, шукаймо Царство Боже, і тоді дітей побачимо всюди шанобливими, і самі прославимося з ними, отримаємо насолоду від реальних благ.

Що загрожує благополуччю сім'ї? Благополучна сім'я подібна будівництву міцного, добротного будинку, побудованого не цвяхами, а розчином любові. Побудова такої сім'ї потребує часу, зусиль, необхідності постійно і уважно дотримуватися плану, а потім стежити, щоб будинок був у гарному стані. Але більше слід стежити за «термітами», що руйнують сім'ю. Один із них називається безладом. У багатьох сім'ях спостерігається безлад: чоловіки не уявляють, яка їх роль, жінки не можуть визначити свої обов'язки, дітям не зрозуміло їхнє місце в сім'ї. Благополуччю сім'ї загрожує ще один «терміт» – надмірна зайнятість. Сучасні сім'ї розірвані. Вони в полоні різноманітних обов'язків.

Дивовижними є Боже повеління і устрій – сім'я! Біблія розуміє сім'ю як тайну, що починається Таїнством Шлюбу.

Сім'я, яка живе християнськими традиціями, живе Церквою, і сама перетворюється на домашню малу Церкву, де Бог є головою. Чоловік для жінки, батько для дітей володіє силою і владою духа. Його влада в сім'ї – міцна і непоорушна, якщо скріплена вірою і відчуттям Божого представництва в сім'ї-церкві.

Усе в сім'ї має бути підвладне головному – волі Божій через чоловіка і батька. Заслуга жінки і матері в сім'ї в тому, щоб, усім серцем люблячи чоловіка і батька своїх дітей, вона прагнула слухатися і підкорятися чоловікові – голові домашньої Церкви, як Христу. З великою любов'ю служити Богові у своїй свідомій покорі чоловікові.

Сім'я тоді міцна, коли живе єдністю і любов'ю. Тією любов'ю, яка сприймається домашніми, як надлюбов. Усе життя під дахом батьківського дому повинно стати цим «над». У сім'ї діти не просто живуть, вони перебувають разом з батьками у житті для того, щоб поряд з ними серцю було гаряче. Через любов вони пізнають душі батьків, а через їхні душі – Бога. І спочатку Бог сприймається в сім'ї як «Бог-отець наш» [5, 175].

Любов – це і єдність. Будь-яке відхилення, відступ від цієї єдності має сприйматися в сім'ї як аномалія і виправлятися.

Якщо сім'я подоба святої Трійці, то зв'язок її з Церквою більш тісний. За своїм ідеалом сім'я – це органічна частина Церкви, це сама Церква. Св. Климент Олександрійський називає сім'ю, як і Церкву, домом Господнім, а Златоуст прямо і точно каже про неї як про «малу Церкву».

За вченням апостола Павла сім'я в ідеалі Церква, частина тіла Христового, і саме це обґрунтовує строгі моральні вимоги у відношенні до шлюбу. Особлива відповідальність накладається на подружжя, бо, як каже Григорій Богослов «у всякому шлюбі шанується Христос в чоловікові і Церква в дружині» [4, 67].

Привабливо звести любов до «ідеального духовного почуття». Набагато важче підтримувати і виявляти її у реальних обставинах, які часто зовсім не сприяють зближенню і порозумінню. Шлюб може стати і, на жаль, часто стає кінцем любові, втім тільки такої, яка є романтичною мрією або пристрастю, що

імітують єдність. І навпаки, якщо подружнє спілкування відбулося, шлюб стає справжньою «умовою любові». У ньому поверховий і егоїстичний потяг чоловіка і жінки з часом переростає у саму досконалу дружбу та самовідданість. Про що б не розмірковували романтики-філософи, окрім шлюбу, за тисячоліття людство не винайшло жодного способу тривалого облаштування відносини чоловіка і жінки. Важливо усвідомити смисл змін у сучасному ліберальному суспільстві, під впливом яких людина втрачає потребу в іншій людині і стає закритою для любові об'єднуючої.

Біда сучасної людини, на думку В. Франкла, полягає в самотності і в захопленості самою собою. Франклом було виявлено таку залежність: стрес і невроз є специфічними «збоями» слабкої, вередливої свідомості, цілком захопленої примітивними бажаннями, незнайомої з іншим сенсом життя, крім своїх задовольень. Така людина деградує, проймається нудьгою, втрачає здібність до глибокого переживання, в тому числі і до справжнього кохання. На думку Франкла, цей індивід зациклюється на еротичному колі, що приносить йому швидко і без зайвих зусиль тілесну насолоду і не бажає шукати нічого іншого [3, 29].

Сьогодні суспільний еротизм розірвав зв'язок із сферою явищ, які раніше пов'язувалися з коханням чоловіка і жінки. Він виконує роль індивідуального «психологічного розвантаження», невротичної компенсації за різноманітні життєві страхи, невдачі, ризики. Вихід з цього кола Франкл убачає у відновленні істинного сенсу любові, яка має стати вживанням у іншу людину у всій її своєрідності і неповторності. Автор рішуче протестує проти думки, згідно якої щастя можна досягнути на теренах індивідуального задоволення та психологічного комфорту. Ще ніколи, за всю історію свого існування, людство не було таким віддаленим від душевної рівноваги та спокою, як нині, коли гонитва за індивідуальним комфортом проголошена основним життєвим завданням. Жодного, навіть самого гострого задоволення недостатньо для того, щоб людина здобула постійне глибоке щастя. Людина не просто хоче бути щасливою, вона повинна мати причину для щастя у відповідності до того, що складає цінність і сенс її життя. Разом з індивідуальними інстинктами, в людській сутності закладено тягіння до зближення з оточуючими і радість сумісного буття. Культура людства, суспільне життя, мова і, в першу чергу, релігія, служать, по суті, даній меті – створенню єдиного поля взаємного спілкування, зв'язку людства з Богом. Тому любов є найбільш природним станом людської душі. І лише егоїзм, короткозорий і закостенілий, навіює ідею відстоювання свого суверенітету, вводить у стан відчуження і боротьби інтересів.

Характерною помилкою нашого часу є уявлення, що в коханні головне – це вдалий вибір партнера, а не вміння любити і здатність послідовно й з терпінням налагоджувати взаємовідносини. «Мистецтву любити» необхідно вчитися. Частіше всього, кохання потерпає не через так зване «розходження в характерах», а через небажання боротися і працювати задля нього, через недбалість у відносинах, які змінюються під впливом настрою.

Сутність християнського шлюбу глибоко освячена заборонаю Христа на розлучення. Християнський шлюб не роз'єднується. Союз чоловіка і дружини є самоціллю, це вічний союз між двома особистостями, який не можна розірвати

заради «продовження роду» або заради захисту інтересів роду. Втім, нероз'єднаність не слід сприймати як якусь юридичну неминучість. За християнським вченням, у Царстві Небесному немає примусових, у тому числі і юридичних законів. Закон Христа передбачає свободу, і тому шлюб для християн не є конче обов'язковим, а при відомих обставинах людина може від нього відмовитись.

Занепад любові, розлучення, пошук нових «любовних історій» нехристиянський світ вважає природним і цілком закономірним явищем. Воно циклічно повторюється знову і знову, подібно до того, як змінюються пори року. Щоб розірвати це коло необхідно не просто стати на одну з якихось позицій: всупереч усьому вірити в любов або не вірити в неї, віддавати перевагу більш прагматичним відносинам чи особистій незалежності. Потрібна рішучість наповнити життєвою силою конкретні відносини. Бо ж наша мета у тому, щоб сприяти поверненню сучасним християнам уявлення про істинну сутність шлюбу.

Шлюб, за Біблійними поглядами, які поділяє величезна частина людства – це залишок Раю на Землі, це та база, що не була знищена великими світовими катастрофами, не була заплямована гріхом перших людей, не була затоплена хвилями всесвітнього потопу, як свідчать богослужбові книги Православної Церкви.

«Шлюбна любов є найсильніший тип любові. Сильними є й інші захоплення, проте цей потяг має таку силу, яка ніколи не слабшає. І у майбутню епоху вірне подружжя безбоязно зустрінеться і буде перебувати вічно з Христом і один з одним у великій радості», стверджував св. Іоанн Златоуст.

Проте є у любові інша, трагічна сторона, адже християнська любов не тільки радість, але й подвиг; вона не має нічого спільного з тією «свободою любові», яка претендує у наш час замінити нібито застарілий інститут шлюбу. У любові людина не тільки отримує іншого, але й повністю віддає себе. Без повної смерті особистого егоїзму не зможе відбутися і воскресіння для нового богоподібного надособистісного життя. Визнаючи безмежну цінність коханого, той, хто любить, виходячи з цього, не може спинитися перед будь-якою особистісною жертвою, якщо вона потрібна для блага іншого і для збереження єдності з ним.

Взагалі християнство визнає тільки любов, готову на необмежені жертви, любов, яка здатна положити душу свою «за други своя», тому що тільки така любов підносить окрему людину до таємничого незагненого життя Св. Трійці і Церкви.

Втім, жертвність шлюбного кохання повинна йти ще далі, йти до пожертвування не тільки матеріальними благами, але й благами моральними, духовними. Шлюб включає в себе здатність віддавати своє життя для іншого, і водночас, готовність брати на себе його моральні недоліки. Таким чином, метафізична єдність подружжя є навіть важливішою за моральні цінності, і тому для оцінки чеснот шлюбного життя існують критерії, відмінні від звичайної моралі, критерії не аморальні, а надморальні.

Любов має гостру потребу у керівництві і виправданні. Якщо правильно, що світ рятується любов'ю, то беззаперечним є і те, що саму людську любов у нашому світі доводиться берегти і рятувати. Причому це має бути спасінням не від землі (на землі нічого міцнішого, ніж любов), а від Бога.

Трагічний розкол, особливо у західному християнстві, трапився після Бл. Августина, який побачив дві ворожих любові: небесну, яка творить Божий град, і земну, яка повстає проти Бога. Облишивши земну любов і не дійшовши до небесної, можна залишитися зовсім одному, і новий час народжує саме цей тип особистості й суспільства без любові, побудованих на індивідуалістичній замкненості та егоїстичних інтересах.

Отже, цінність християнської сім'ї в тому, що в ній людина досягає подоби щодо життя Вищого буття і водночас стає частиною Церкви. Звідси виходить, що мета створення сім'ї не в дітях і взагалі не в чомусь, що знаходиться поза межами самого подружжя, а у досягненні богоподібності, яке є вищою граничною метою людини, Церква ж стає останньою метою всієї світової історії.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

1. Еперйешши Е. Традиційна культура національних меншин і питання глобалізації // Народна творчість та етнографія. – № 5. – 2005. – С. 55-58.
2. Історія української ментальності // (За ред. Петера Дінцельбахера). – Львів; Літопис, 2004.
3. Нефедов Г. Основы христианской нравственности. – М.: Паломник, 2006.
4. Тацис Д. Архондарик под открытым небом. – М., 1998.
5. Шестун Е., Огудина Н. Православная семья. – Самара: ЗАО «Самарский информационный концерн», 2001.